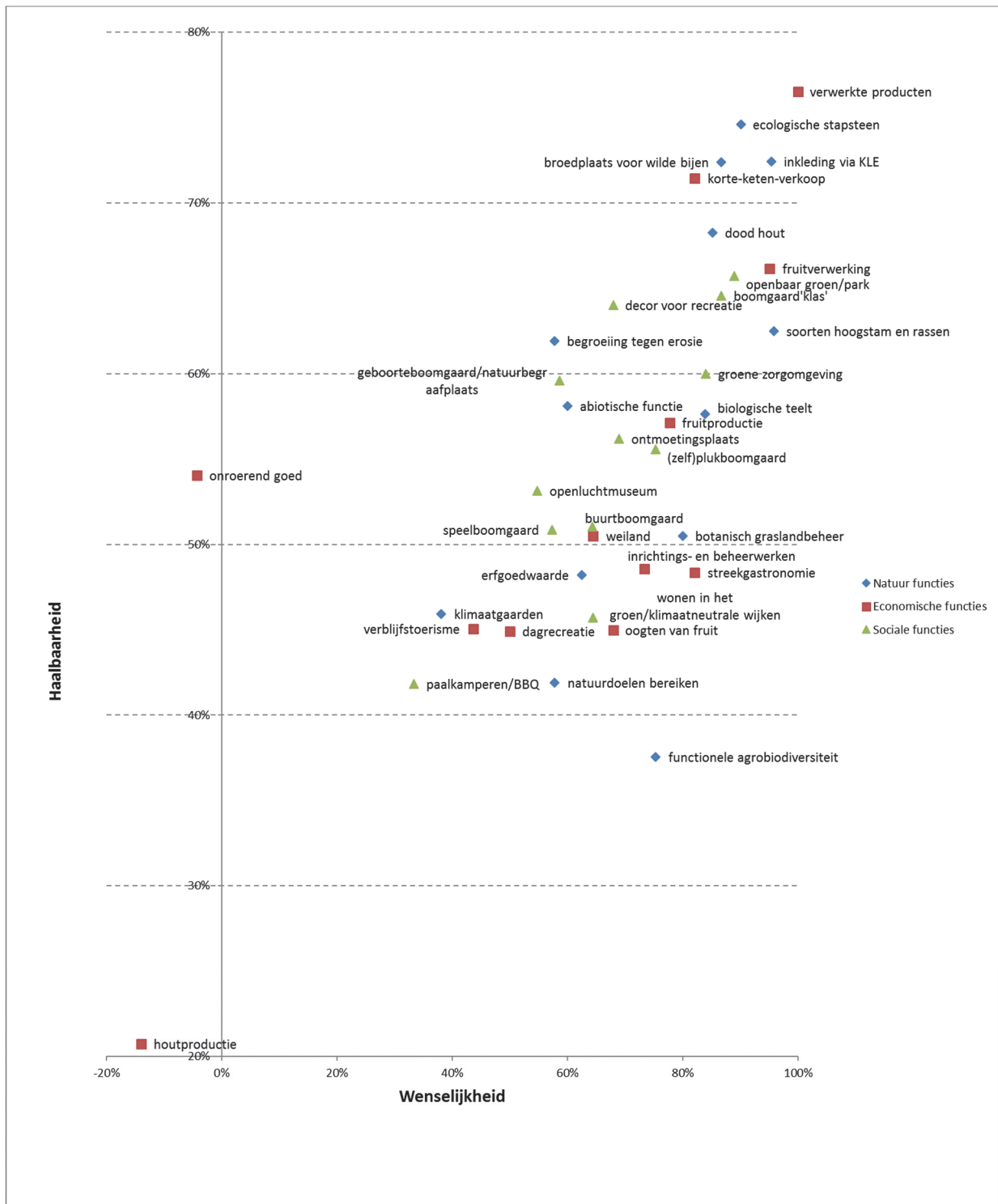

Verslag Trefdag hoogstamboomgaarden Alden-Biesen (31/05/2018)

Meningen van de deelnemers aan de trefdag over een aantal stellingen

Scoren van functies van hoogstamboomgaarden op wenselijkheid en haalbaarheid

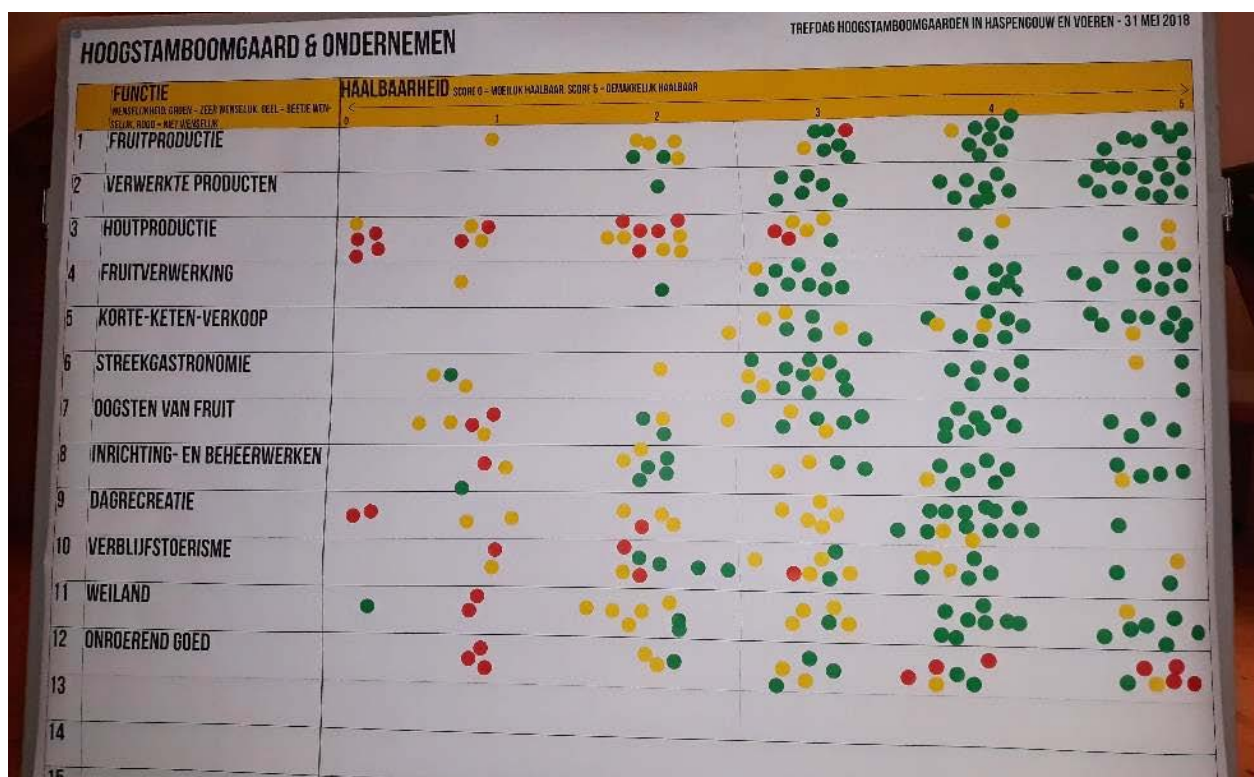
Trefdag hoogstamboomgaarden

Verslag Workshop “Ondernemen”

Facilitator: Francis Turkelboom (INBO)

Verslag: Anse Kinnaer (Onroerend erfgoed)

Functies

Figuur: Score naar wenselijkheid (rood = niet wenselijk, geel = matig wenselijk, groen = zeer wenselijk) en haalbaarheid van diverse economische functies van hoogstamboomgaarden

Verwerkte hoogstamboomgaard producten (gaande van cider, confituur en stroop) tot honing, wordt door de meeste deelnemers als heel wenselijk en haalbaar beschouwd. Over een aantal functies zijn de meningen (meer) verdeeld.

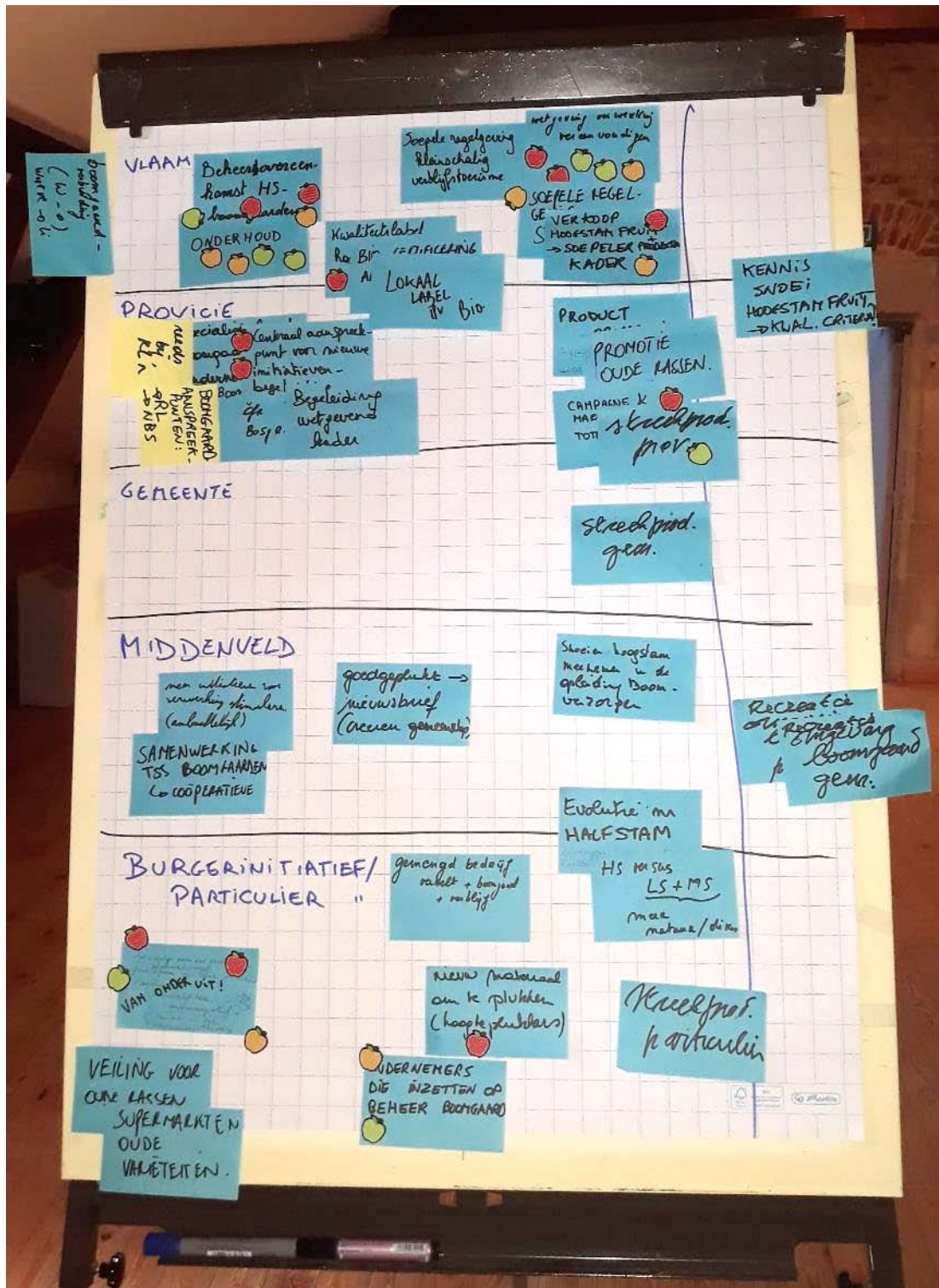
Vooraf over houtproductie zijn de meningen erg verdeeld. Dit gaat over heel lange termijn en zorgt dus niet onmiddellijk voor een inkomen. Eén deelnemer merkt op dat als houtproductie het einddoel is, dit wel een langetermijnvisie voor een goed beheer inhoudt. Om goed hout te hebben, moet je bomen wel goed verzorgen. Zicht op het eindproduct kan dus wel een stimulans zijn om hoogstamboomgaarden beter te onderhouden. Het is echter niet duidelijk in hoeverre mate dit compatibel is met andere (mogelijke) (economische) functies. Een combinatie met beweiding/begrazing lijkt bv. uitgesloten.

Ook de meningen met betrekking tot toeristische functies als dagrecreatie en verblijfsaccommodatie lopen sterk uiteen. Een deelnemer merkt op dat het niet altijd wenselijk is dat een hoogstamboomgaard deze functie uitvoert, maar eventueel wel ondersteunend kan zijn als 'decor' naast een camping.

Hoewel het niet blijkt uit de scoring, komt tijdens de discussie naar boven dat 'het oogsten in hoogstamboomgaarden' geen evidente economische functie is. Hier is vakmanschap voor nodig en dit moet professioneel gebeuren. Er is een groot verschil tussen enkele appels oogsten of een paar ton. Zeker dit laatste is niet zomaar door 'Jan met de pet' te doen. Het blijkt al moeilijk om plukkers te vinden in professionele teelt en er moet aan allerlei voorwaarden voldaan worden, onder ander op het gebied van sociale wetgeving. 'Professionele plukker' is ook een moeilijk haalbaar beroep want de oogstperiode is maar heel kort. Het moet dus altijd gecombineerd worden met iets anders zoals beheerwerken of fruitverwerking.

De functie als weiland leverde ook heel wat variatie op. In tegenstelling tot de andere economische functies is deze minder duidelijk. Het gaat immers meer om het optimaliseren van het gebruik binnen een (economische) landbouwcontext. De betekenis van het woord 'weiland' is bovendien heel breed en kan dus door verschillende deelnemers anders geïnterpreteerd worden: gazon, hooiland, veeweide,... Ook de hoek van waaruit je kijkt kan heel sterk verschillen: wat doe je met je weiland? Is dat enige functie/hoofdfunctie of combineer je dit met andere zaken en is het dus eerder een nevenfunctie?

(Beleids)voorstellen

Figuur 2: Voorstellen vanuit de 2 sessies naar verschillende beleidsniveaus toe om de economische functies mogelijk te maken

= favoriete acties deelnemers

- **Ondersteunen van beheer:** Nu worden vaak subsidies voor (her)aanplant gegeven maar niet voor beheer. Daarnaast worden (nieuwe) hoogstamboomgaarden vaak niet op de correcte manier beheerd. Mogelijke maatregelen hiervoor zijn:

Beheersovereenkomsten voor hoogstamboomgaarden (Vlaamse overheid)

onderhoudssubsidies (zoals voor kleine landschapselementen) (alle overheden)

- o kwaliteitslabel/erkenning voor snoei en beheer (kader door Vlaamse overheid, uitwerking door middenveld)
- o Boomgaardgroep n.a.v. bosgroep: beheeradvies, samenwerking tussen kleine privé-eigenaars, helpen/ondersteunen met opmaak van beheerplannen (provincie)
- o Loketfunctie van het RL en de NBS meer bekend maken/verder uitbouwen
- o Module hoogstamboomgaardenbeheer/productiesnoei opnemen in opleiding boomverzorging (onderwijs?)
- o Meer ondernemers in boomgaardenbeheer: nood aan mensen met expertise (privé-initiatief)

- **Versoepelen en vereenvoudigen van bestaande regelgeving**

- o Soepele regelgeving voor kleinschalig verblijfstoerisme (Vlaamse Overheid). Eén van de deelnemers merkt op dat je nu al 120 dagen per jaar zonder vergunning kunt laten kamperen in agrarisch gebied. Het gaat dan om heel kleinschalige initiatieven met weinig faciliteiten.

Vereenvoudiging van de regelgeving voor fruitverwerking (Vlaamse en Federaal overheid). Vooral de regelgeving rond accijnzen wordt als heel moeilijk ervaren.

- o Soepele regelgeving voor straatverkoop en thuisverkoop
- o Biocertificering vereenvoudigen (Vlaamse Overheid): biowetgeving is heel streng en niet makkelijk om aan te voldoen als je producten wil verkopen in bijberoep.

- **Ondersteunen van ondernemers**

Loketfunctie voor (startende) ondernemers (cfr VOKA): iemand die je begeleidt bij het opstarten van je onderneming: de regelgeving waaraan je moet voldoen, informatie geven, ondernemers met elkaar in contact brengen (netwerk)...(Provincie)

- o Uitwerken van een waardevol lokaal kwaliteitslabel (Provincie)
- o Productpromotie (alle overheden + middenveld): → hype rond vergeten fruit creëren
- o Sterke marketingcampagne voeren, het hele jaar rond, rond alle aspecten van hoogstamboomgaarden en niet enkel focussen op bloesems en bloesemperiode (provincie)
- o Beter netwerk voor ambachtelijke productie en kleinschalige verwerking van fruit: er is nu een tekort aan bedrijven die kleinschalige productie doen bv. voor het verwerken tot confituur (saprobiel is uitzondering) (privé-initiatief)
- o Coöperatieve oprichten voor verwerking van hoogstamboomgaardfruit om zo meer grootschaligheid te creëren (privé-initiatief)
- o Veiling voor oude rassen organiseren/oude rassen verkopen aan supermarkten (privé-initiatief)

- **Innovatie**

- o Nieuwe technieken en machines uitvinden om boomgaarden te onderhouden en te oogsten, zoals hoogtewerkers (ontwikkelen via (?) universiteiten?)
- o Multifunctioneel hoogstamboomgaardbedrijf oprichten: het is al duidelijk dat je bvb niet enkel kan leven van fruitproductie of verwerking of toerisme, maar mogelijk

als je al die verschillende functies combineert, wordt dit misschien wel een leefbaar economisch model (privé-initiatief)

- **Educatie/sensibilisatie**

- o Informatieborden aanbrengen bij hoogstamboomgaarden (gemeente)
- o Goedgeplukt nieuwsbrief: meer weten wat je met de oude fruitrassen en variëteiten kunt doen, hoe je het kunt verwerken en gebruiken (middenveld)

- **Out of the Box**

- o Boomgaardenverbinding aanleggen tussen Haspengouw en W-Vlaanderen
- o Evolutie naar 'halfstam' meer promoten: heeft het landschappelijk uitzicht van hoogstam maar makkelijker en minder gevaarlijk om te plukken . In dit geval wel geen combinatie met veeweide mogelijk (enkel schapen of dwerggeiten zouden hieronder kunnen grazen)
- o Oude fruitvariëteiten ook op laagstam proberen enten en zo bewaren: dit zal niet altijd mogelijk zijn o.w.v. zwakke onderstam)

Sessie 1

(15 deelnemers): (zie deelnemerslijst Tine? Maar niet volledig correct...)

Functies

Houtproductie: Als houtproductie einddoel is, is dit wel een stimulans voor het goed beheren van hoogstamboomgaarden. Dit geeft langetermijnvisie voor het beheer: om goed hout te hebben, moet je bomen wel goed verzorgen.

Oogsten: Hier is vakmanschap voor nodig en moet professioneel gebeuren. Moeilijk haalbaar om dat door 'jan met de pet te laten doen'. Er is een groot verschil tussen enkele appels oogsten of een paar ton. Maar het is al moeilijk om plukkers te vinden in professionele teelt. 'Professionele plukker' is ook een moeilijk haalbaar beroep want de oogstperiode is maar heel kort. Het moet dan bvb gecombineerd worden met beheerswerken of fruitverwerking. Tweede groep vult aan dat er ook rekening gehouden moet worden met sociale wetgeving rond plukkers.

Weiland: Hier was de meeste variatie in wenselijkheid/haalbaarheid. Mogelijk owv brede betekenis: gazon, hooiland, veeweide,... Ook de hoek van waaruit je kijkt kan heel sterk verschillen: wat doe je met je weiland? Is dat enige functie/hoofdfunctie of combineer je dit met andere zaken?

Maatregelen

Vlaamse Overheid

- Beheersovereenkomsten voor hoogstamboomgaarden, vooral onderhoudssubsidies (zoals voor kleien landschapslemeneten). Nu vaak subsidies voor aanplant maar niet voor beheer.
- Soepele regelgeving voor kleinschalig Verblijfstoerisme. Eén van de deelnemers merkt op dat je nu al 120 dagen per jaar zonder vergunning kunt laten kamperen in agrarisch gebied. Het gaat dan om heel kleinschalige initiatieven met weinig faciliteiten.
- Vereenvoudiging van de regelgeving voor fruitverwerking (ook op federaal niveau: accijnzen bvb is heel moeilijk).

Provincie

- Loketfunctie voor ondernemen met hoogstamboomgaarden: iemand die je helpt met alle regelgeving waar je aan moet voldoen en die je helpt met bvb businessplan (Cfr VOKA)
- Boomgaardgroep nav bosgroep: adviesondersteuning, samenwerking tussen kleine privé-eigenaars, helpen/ondersteunen met opmaak van beheerplannen
- Productpromotie, Kwaliteitslabel streekproduct

Middenveld

- Goedgeplukt nieuwsbrief: meer weten wat je met de oude fruitrassen en variëteiten kunt doen, hoe je het kunt verwerken en gebruiken → hype rond vergeten fruit creëren

Burgersinitiatieven/privé bedrijven

- Multifunctioneel hoogstamboomgaardenbedrijf oprichten: het is al duidelijk dat je bvb niet enkel kan leven van fruitproductie of verwerking of toerisme, maar mogelijk als je al die verschillende functies combineert, wordt dit misschien wel een leefbaar economisch model

- Beter netwerk voor ambachtelijke productie en kleinschalige verwerking van fruit: er is nu een tekort aan bedrijven die kleinschalige productie doen bv. voor het verwerken tot confituur (sappmobiel is uitzondering)
- Nieuwe technieken en machines uitvinden om boomgaarden te onderhouden en te oogsten, zoals hoogtewerkers (ontwikkelen via (?) universiteiten?)

Out of the Box

- Boomgaardenverbinding aanleggen tussen Haspengouw en W-Vlaanderen
- Evolutie naar 'halfstam' meer promoten: heeft het landschappelijk uitzicht van hoogstam maar makkelijker en minder gevaarlijk om te plukken . In dit geval wel geen combinatie met veeweide mogelijk (enkel schapen of dwerggeiten zouden hieronder kunnen grazen)
- Oude fruitvariëteiten ook op laagstam proberen enten en zo bewaren: dit zal niet altijd mogelijk zijn oww zwakke onderstam)

Sessie 2

(14 deelnemers): idem

Functies

Trends uit eerste sessie worden wat bevestigd: houtproductie en verblijfstoerisme zorgen voor de meeste controverse

Maatregelen

Vlaams

- Aandacht voor kennis rond snoei en beheer en hier kwaliteitslabel/erkenning voor uitwerken: Vlaamse overheid moet voor kader zorgen, maar middenveld kan dit verder uitwerken.
- Uitwerken van een 'lokaal label' met evenveel waarde als biolabel: biowetgeving is heel streng en niet makkelijk om aan te voldoen als je producten wil verkopen in bijberoep. Een andere mogelijkheid is om de biocertificering makkelijker te maken
- Aanvulling loketfunctie ondernemen: Veel initiatiefnemers hebben zelfde ideeën en zijn zelf het warm water aan het uitvinden: informatie geven over wat kan, mensen met elkaar in contact brengen
- Soepele regelgeving voor straatverkoop en thuisverkoop

Provincie

- Sterke marketingcampagne voeren, het hele jaar rond, rond alle aspecten van hoogstamboomgaarden in en niet enkel focussen op bloesems en bloesemperiode
- Streekproducten meer promoten

Gemeente

- Het is niet altijd wenselijk dat een boomgaard zelf allerlei functies combineert, zoals boomgaard als kampeerterrein, maar hoogstamboomgaard kan wel ondersteunend aan deze functies werken. Bvb een hoogstamboomgaard naast een kampeerterrein. Gemeente kan die meerwaarde meer in de verf zetten door de boomgaard bvb informatief in te kleden

- Streekproducten promoten

Middenveld

- Het Regionaal Landschap en de Nationale Boomgaardenstichting hebben al een loketfunctie: misschien deze beter bekend maken/verder uitbouwen
- Streekproducten promoten

Burgers

- Streekproducten maken
- Beheer van boomgaarden essentieel voor voortbestaan: er moeten ondernemers zijn die specifiek gaan voor beheer van hoogstamboomgaarden (snoeien en plukken): mensen met expertise!
- Er moet meer van onderuit ondernomen worden. Overheid/middenveld kan dit erkennen en in de kijker zetten (inspiratie voor anderen): belangrijk dat een onderneming gestart wordt vanuit passie – DISCUSSIE: onenigheid over of overheid hier al dan niet een rol moet in spelen. De ene is ervan overtuigd dat ondernemers elkaar wel vinden, de andere vreest dat ondernemingen te veel eilandjes naast elkaar zullen worden
- Coöperatieve oprichten voor verwerking van hoogstamboomgaardfruit om zo meer grootschaligheid te creëren
- Veiling voor oude rassen organiseren/oude rassen verkopen aan supermarkten

Andere

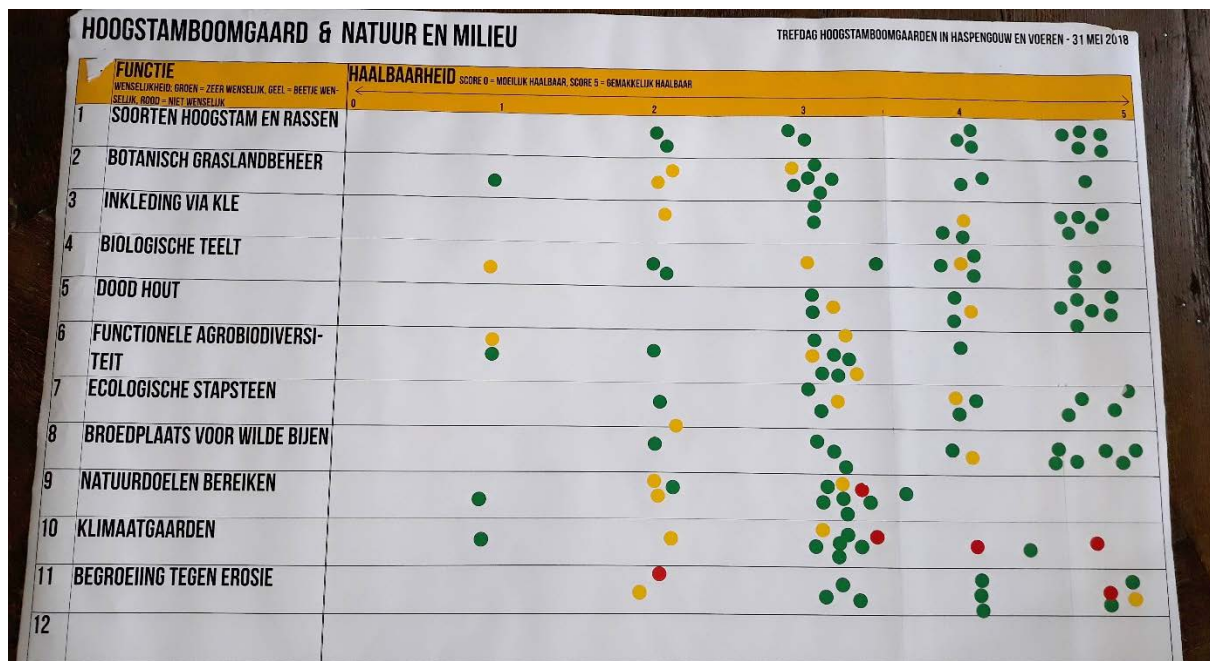
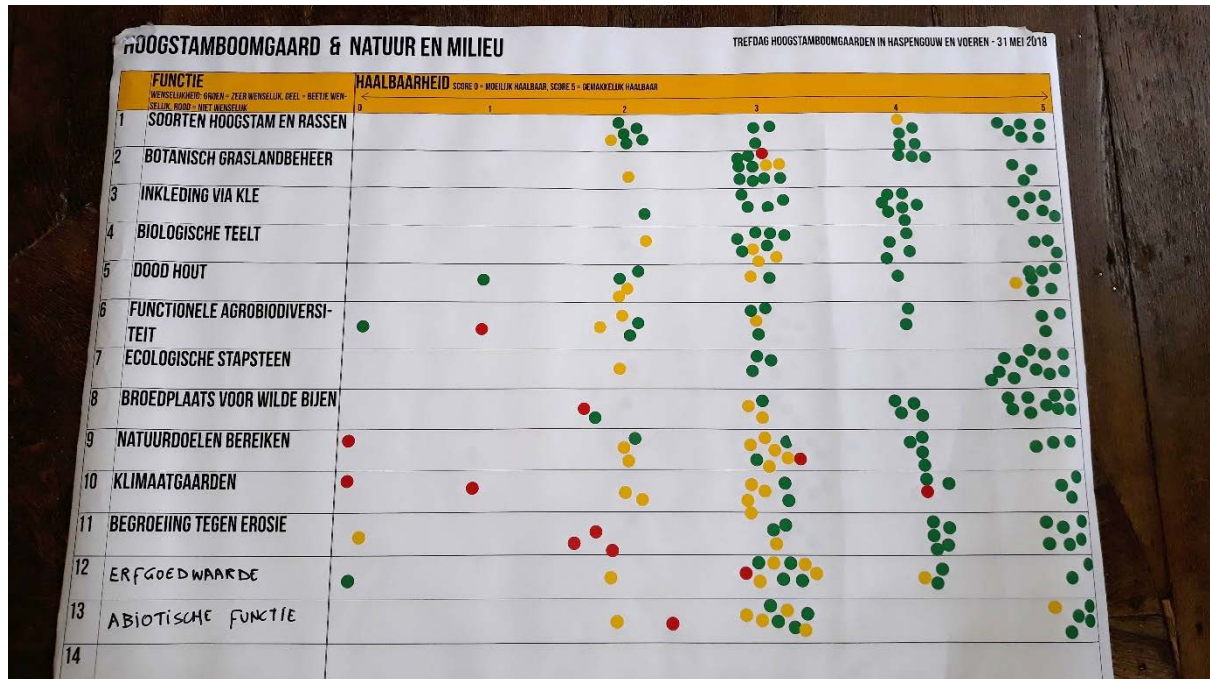
- Boomverzorgers hebben nu soms 'angst' om hoogstamfruit te snoeien omdat productiesnoei heel anders is dan snoei van gewone bomen. Dit is iets wat nu ontbreekt in opleiding boomverzorging

Trefdag hoogstamboomgaarden – Natuur

Facilitator: Paul van Laer (NBS)

Verslag: An Digneffe (RLHV)

Functies

Figuur: Score naar wenselijkheid (rood = niet wenselijk, geel = matig wenselijk, groen = zeer wenselijk) en haalbaarheid van diverse natuurfuncties van hoogstamboomgaarden – scores van de 2 sessies

Maatregelen

Figuur: Voorstellen vanuit de 2 sessies naar verschillende beleidsniveaus toe om de natuurwaarden in boomgaarden te doen toenemen = favoriete acties deelnemers

Sessie 1

Functies

Erfgoedfunctie: De natuur binnen Vlaanderen zijn cultuur-/erfgoedlandschappen en hebben altijd erfgoedwaarde.

Abiotische functie: Bodemleven, microreliëf, houtwallen, muurtjes,

Maatregelen

Europees

- o Onderhouds- en aanplantsteun voor landbouwers via Europees platteland fonds (stimulerend premiesysteem)

Vlaamse Overheid

- o Administratieve vereenvoudiging rond regelgeving van hoogstamboomgaarden. Vooral nood aan duidelijkheid.
- o Onderhoudssteun ter invoeren
- o Handhaving (hoewel sommigen andere mening hierover hebben en vrezen dat het averechts kan werken. Draagvlak verdwijnt)
- o Juridisch kader voorzien voor hoogstamboomgaarden binnen de vergunningsprocedure (bv. zoals bij bossen)
- o Bescherming via natuur, erfgoed, ...
- o ANB Habitatboomgaard toevoegen: Natuurboomgaarden mee opnemen als natuurstreefbeeld binnen oa SBZ, reservaten, natuurbeheerplannen, ...
- o Onderhouds- en aanplantsteun binnen beschermde landschappen, bevestigde ankerplaatsen, omgeving beschermde gebouwen, ...

Provincie

- o Extra onderhouds- en aanplantsteun binnen belangrijke (gemeentegrensoverschrijdende) landschappen (ankerplaatsen)
- o Opstellen van criteria voor natuurboomgaard. Wat zijn de randvoorwaarden voor een label 'Natuurboomgaard'?
- o Acties rond draagvlak, vorming, educatie, ...

Gemeenten

- o Handhaving en verdere bescherming
- o Onderhouds- en aanplantsteun voor particulieren

Burger/private initiatieven

- o Extra vergoeding voor hoogstamfruit

Sessie 2

Functies

Functies uit de eerste sessie worden bevestigd

Geen aanvullingen in sessie 2

Maatregelen

Europees

- o Fruitgeschiedenis van Haspengouw laten erkennen als UNESCO wereld erfgoed
- o Instandhouding genetische diversiteit (VN): Subsidies voor wetenschappelijk onderzoek: collecties, variëteiten en biodiversiteit

Vlaamse Overheid

- o Boomgaardsubsidiepot die wordt samengesteld door verschillende beleidsdomeinen en verschillende beleidsniveaus
- o Beheerovereenkomst hoogstamboomgaarden ontwikkelen (VLM) niet enkel voor landbouwers, maar ook voor particulieren
- o Streven naar een beheerplan voor de hoogstamboomgaarden zoals bij de bosbeheerplannen waarin dan ook ineens de heraanplant en kap vervat zit
- o Streven naar een beheerplan voor de hoogstamboomgaarden zoals bij de bosbeheerplannen waarin dan ook ineens de heraanplant en kap vervat zit
- o Habitatbeheer van hoogstamboomgaarden mee opnemen in natuurbeheerplannen (ANB)
- o Fruitcultuur op de lijst krijgen van erkend Cultureel erfgoed

Provincie

- Oprichten van een hoogstamgroep: naar voorbeeld van de bosgroepen. Boomgaarden zijn nu erg versnipperd van eigenaar. Deze verenigen zodat er overkoepelend ondersteund kan worden in advies, beheer, ...
- Advies op maat (landschapsloket Regionaal Landschap verder uitbouwen). Weg van de minste weerstand zoeken. Bottom-up benadering

Gemeenten

- o Meer fruitstraten: straatnamen van oude fruitvariëteiten

Middenveld

- o Draagvlakvorming en educatie

Burger/private initiatieven

- o Functionele Agrobiodiversiteit (FAB): Bestuiving en plaagbestrijding van hoogstamboomgaarden naar laagstam.

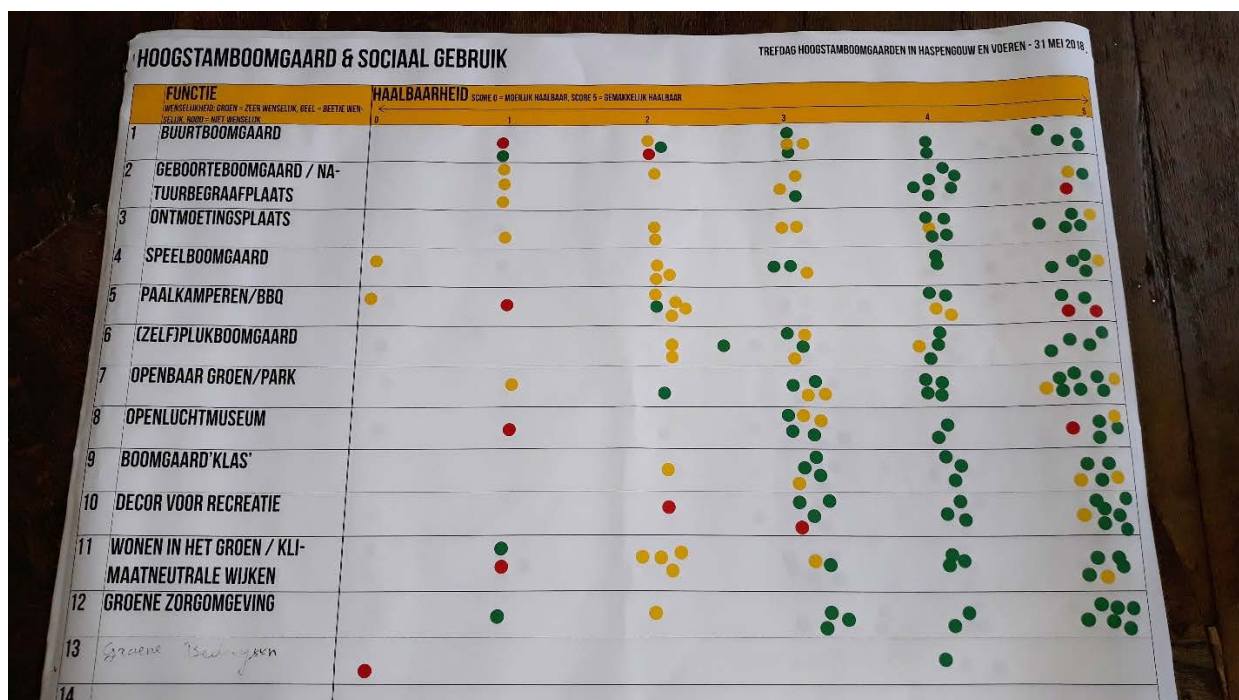
Trefdag hoogstamboomgaarden

Verslag Workshop “Sociaal gebruik”

Facilitator: Michael Leone (INBO)

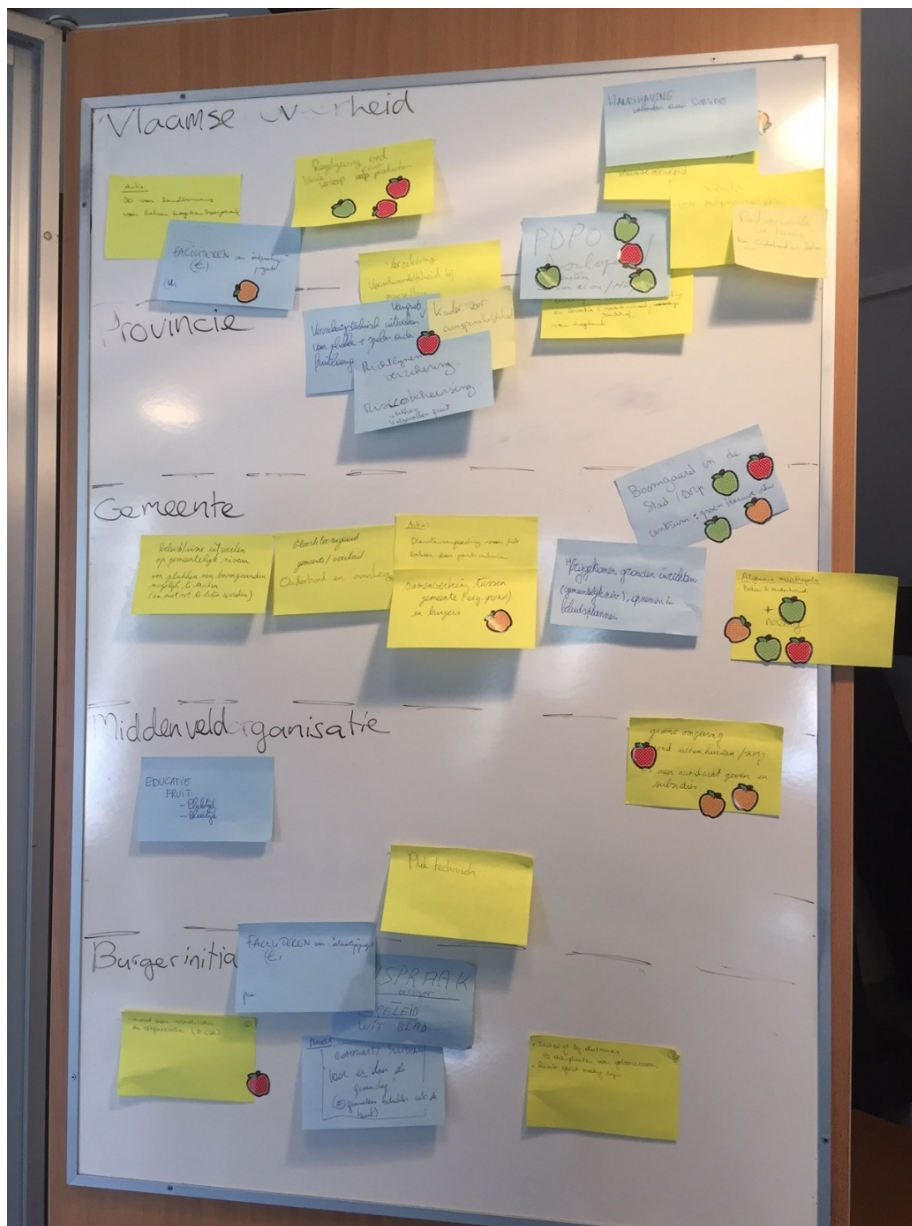
Verslag: Christel Cornelissen (RLH)

Functies

Figuur: Score naar wenselijkheid (rood = niet wenselijk, geel = matig wenselijk, groen = zeer wenselijk) en haalbaarheid van diverse sociale functies van hoogstamboomgaarden

Maatregelen/acties/beleidsaanbevelingen

Figuur: Voorstellen vanuit de 2 sessies naar verschillende beleidsniveaus toe om de economische functies mogelijk te maken

= favoriete acties deelnemers

Vlaamse Overheid

- Regelgeving rond lokale verkoop van fruitproducten
- o BO voor landsbouwers voor beheer hoogstamboomgaarden
- o Faciliteren/financieren van “ontmoetingsprojecten”
- o Extra inzetten op aanleg/onderhoud in beschermde landschappen
- o Handhaving (verbonden aan subsidies)
- o Subsidies voor ‘multifunctioneel’ gebruik => randvoorwaarden voor boeren (bijv. onderhoud en beheer)

Vlaamse overheid & Provincie

- PDPO – doorlopend (centen + sociale economie/NBS)
- o Beleidsaanbevelingen opstellen voor lokale besturen mbt soortensamenstelling en locatie van hoogstamboomgaarden (naast school, op kerkhof...)
- o Kader voor aansprakelijkheid:
 - ⇒ Richtlijnen voor verzekeringen (risicobeheersing: takken, afgevallen fruit)
 - ⇒ Verzekering verantwoordelijkheid bij ongevallen
 - ⇒ Verzekeringstechnisch uitwerken van vangnet voor plukken, spelen in fruitboomgaard

Gemeente

- o Geboortebomgaard – onderhoud en aanleg
- o Beleidsvisie uitwerken op gemeentelijk niveau om plukken van boomgaarden mogelijk te maken (en fruit niet rot te laten worden)
- Boomgaard in de stad/ boomgaard in het dorp – Groen/blauwe ontwerpogave
- o Vrijgekomen gronden inrichten als boomgaard en opnemen in beleidsplannen
- o Dienstenvergoeding voor het beheer van hoogstam door particulieren
- o Samenwerking tussen gemeente (eig. grond) en burgers

Middenveldorganisatie

- Creëren van groene ruimte rond ziekenhuizen/zorg => meer aandacht + meer subsidies
- o Pluktechnisch
- o Educatie over fruit (pluktijd, bloeitijd)

Burgerinitiatief

- o Nood aan coördinatie en organisatie bijv. bij CSA
- o Faciliteren/financieren van “ontmoetingsproject”
- o Inspraak burger (begeleiden, vertrekken vanuit wit blad)
- o Project: Community building ‘voor en door de gemeenschap’ – verschillende generaties betrekken uit de buurt
- o Initiatief bij deelnemers (bijv: aanplant geboortebom) – nood aan ruimte

Kern van de discussie:

Sessie 1:

Onderhoud en beheer – er is vaak wel subsidie voor aanleg, maar te weinig aandacht voor nazorg

- Onderhoud en beheer moet goed geregeld zijn.
- Verantwoordelijkheid ligt veelal bij gemeenten.
- Onderhoud en beheer door burgers is moeilijk
 - ⇒ Onderhoudspremies best op Vlaams niveau uitwerken
 - ⇒ Dienstenvergoeding
 - ⇒ Extra aandacht/meer subsidies voor boomgaarden (aanleg én beheer) gelegen in beschermde landschappen. Bijvoorbeeld: landbouwer die koeien in een boomgaard laat grazen zou subsidie moeten krijgen; dus subsidie voor dubbel gebruik / multifunctioneel gebruik
 - ⇒ Beheerpakket voor landbouwers die hoogstam willen aanplanten

Samenwerking gemeente en burgers voor allerlei initiatieven is wenselijk. Er zou een engagementsverklaring tussen gemeente en burgers/particulieren gesloten kunnen worden (bijv. om fruit te mogen plukken in gemeentelijke boomgaard, fruitpersactiviteit te organiseren)

- ⇒ Zoeken naar actieve groepen tbv draagvlak
- ⇒ CSA-boerderij (Community Supported Agriculture), waarbij de bioboer een coördinerende rol heeft. Dit soort initiatieven zouden meer ondersteund moeten worden.
- ⇒ Zelf een boom aanplanten doet de betrokkenheid toenemen

Regelgeving voor verkoop van verwerkte fruitproducten. Regels voedselagentschap voor lokale verkoop zijn streng en belemmerend.

Verschillende openbare boomgaarden zouden **in kaart** gebracht moeten worden. Daarbij zouden er op Vlaams niveau beleidsaanbevelingen voor lokale besturen moeten geformuleerd worden tav soortenkeuze en inplanting (kennis!)

Sessie 2:

Faciliteren van sociale ontmoetingen:

- ⇒ Netwerk van gemeente, middenveld en buurt voeden en in stand houden
- ⇒ Verschillende generaties dichterbij elkaar brengen

Inspraak van de burger verbeteren/verhogen: nu te weinig interactie met/input van de burgers, begeleide inspraak faciliteren

Ontwikkelen van **1 wettelijk/afsprakenkader** mbt verzekeringen voor het gebruik openbare boomgaarden. In huidige situatie is er veel onduidelijkheid over aansprakelijkheid en verzekeringen, er zijn wel regels maar niet duidelijk waar die precies te vinden zijn. Richtlijnen voor risicobeheersing = 1 centraal afsprakenkader opgemaakt door Vlaamse overheid

Subsidies PDPO moeten ook inzetbaar zijn voor reguliere werken (bijv. Sociale economie die zich inzet voor landschapsonderhoud)

Landschapsonderhoud mag geld kosten, maar moet door overheid worden voorzien. Niet alle particulieren hebben kennis van zaken.

Handhaving: premies ok, maar als boomgaard niet wordt onderhouden vervallen de premies (cfr. Premiestelsel BO's VLM). Degene die premies verstrekt moet ook handhaven!

Dorpsontwikkeling: niet alles verstenen. Ook dorpsboomgaard kan een plek krijgen. Hoogstam hoeft niet steeds in open ruimtegebied te liggen. Verantwoordelijkheid van gemeente en Vlaamse overheid dit in ruimtelijke plannen op te nemen. Voordeel: verjonging van het bomenbestand